

Tony Wood

”Plötsligt hjärtstopp”

Ur *London Review of Books*, 19 februari 2024

Marxistarkivet har redan publicerat flera artiklar som tar upp olika aspekter av den ryska oppositionspolitikern Alksej Navalnyjs öde. Som nog de flesta känner till så dödförklarades han plötsligt i mitten av februari. Det råder fortfarande oklarheter om varför och hur han dog – de versioner som getts av de ryska myndigheterna är inte särskilt trovärdiga. Många menar att han i själva verket mördades.

Överhuvudtaget så har repressionen mot oppositionella i Ryssland skärpts under de senaste månaderna. Allt fler har förpassats i fängelse och i toppen av isberget finner vi kända oppositionella av olika politisk kulör, såsom krigsmotståndaren Boris Nadezjdin som ville ställa upp i presidentvalet men stoppades, och socialisten Boris Kagarlitskij som plötsligt dömdes till 5 års fängelse (efter att några veckor tidigare ha dömts till böter). Även extrema krigsförespråkare, som Igor Girkin (alias Strelkov) har fängslats, för att inte tala om Wagner-ledaren Prigozjin som fick sätta livet i augusti förra året.

Den följande artikeln sätter strålkastarljuset på Navalnyj och hans politiska gärning som har genomgått flera faser. Efter följer länkar till texter som följer upp fallet Navalnyj (med bl a nya uppgifter om hans död), samt artiklar om Nadezjdin och Kagarlitskij.

MF

”Plötsligt hjärtstopp” var förklaringen fängelsemyndigheterna gav till Alexej Navalnyjs mor när hon anlände till Straffkoloni N° 3 i den avlägsna byn Charp, strax norr om Polcirkeln, dagen efter att han avlidit. Medicinskt var detta fullständigt nonsens men det var också skamlöst falskt i djupare mening: ända sedan Navalnyj överlevde ett försök att förgifta honom i augusti 2020 stod det klart att Putin-regimen hade undertecknat dödsdomen mot honom. Fängslad sedan januari 2021 hölls han under vedervärdiga förhållanden, ofta isolerad, och avsiktligt undanhållen läkarvård. Oavsett om man tog död på honom snabbt eller långsamt råder inga tvivel om vem som bär ansvaret för Navalnyjs frånfälle. Men även om detta handlade om en många gånger förebådad död var budskapet den 16 februari ändå djupt chockerande och demoraliserande för Putins motståndare.

Navalnyj blev ett känt namn de sista åren av 2000-talets första decennium och de närmaste åren efteråt för sin energiska anti-korruptions kampanj och sin förintande kritik av girigheten inom det styrande partiet Enade Ryssland fick populariteten att växa. I den breda koalition av oppositionella krafter som tog form under protesterna 2011-12 mot valfusk och att Putin återkom till makten stod Navalnyj fram som den politiskt mest duglige och bäst i stånd att kanalisera folkligt missnöje genom att fortsätta att hamra fram sitt huvudbudskap. De följande åren producerade hans antikorrupsionsstiftelse en rad träffsäkra och vanvördiga dokumentärer som detaljerat visade toppskiktets olagliga förmögenheter.

2013 kandiderade Navalnyj till posten som borgmästare i Moskva och kom tvåa med 27 procent av rösterna – en imponerande siffra i ett riggat valsysteem och tecken på betydande folkligt stöd. Från och med nu har han det ledande namnet inom oppositionen i Ryssland, som varje alternativ till Putinismen var tvungen att förhålla sig till. Detta gjorde honom förstas till huvudmålet för regimen.

2020 flydde han till Tyskland för att behandlas efter att nätt och jämt ha överlevt ett förgiftningsförsök. Hans återkomst till Ryssland i januari 2021 sammanföll med att filmen släpptes om Putins slösaktiga nya palats vid Svarta havs-kusten. Han blev omedelbart arresterad, vilket han torde ha insett skulle ske. Det mod det innebar att gå detta öde till mötes var beundransvärt liksom hans försök att vända sin personliga skärseld till ett slag mot regimen. När domen mot honom föll anklagade han rättegången för att ha varit ”inte en styrkedemonstration utan en svaghetsdemonstration eftersom det inte går att sätta ett helt land i fängelse”.

Han bar sina rättsliga motgångar och fängelsedomer med en imponerande kombination av värdighet och humor och skildrade de svåra fysiska och mentala prövningar han utsattes för med lekfull ironi. En bitsk humor var alltid en central del av Navalnyjs politiska repertoar liksom hans begåvade sätt att använda sig av sociala medier. Försöket att förgifta honom 2020 tycks ha gått ut på att säkerhetsagenter smetat in hans underkläder med novitjok. Nu började Navalnyj omtala Putin – enligt traditionen från Peter den Store, Alexander Befriaren eller Jaroslav den vise – som ”Vladimir Kalsongförgiftaren”.

Ideologiskt skulle Navalnyj gå från rysk nationalism i början av 2000-talet till marknadsvänlig nyliberalism åren fler 2010 till en mer socialliberal hållning i slutet av det decenniet. En del av hans ställningstaganden inledningsvis var helt klart otäcka – det finns inspelningar där han uttrycker direkt chauvinism mot migrantarbetare och personer från norra Kaukasus – och den plattform som återfinns i hans Framstegsparti 2014 skulle kort och gott ha lett till att tvätta fasaden på den reellt existerande kapitalismen i Ryssland. Men under loppet av sin färd mot nationellt kändisskap intog han mer progressiva och välfärdsinriktade ståndpunkter. 2018 motsatte han sig regeringens plan att höja pensionsåldern och 2019 tog han initiativ till en kampanj för höjda löner för anställda i den offentliga sektorn. Hur mycket de nya övertygelserna betydde är svårt att säga, men det kan inte råda något tvivel om att Navalnyj siktade på att göra något mer än bara byta ut några namn högst upp: han insåg behovet av att stå för ett alternativ till Putnismen som system.

2022 tog Navalnyj bestämt avstånd från Rysslands invasion av Ukraina, betecknade det omedelbart som ett ”angreppskrig bedrivet av vår lille tsar” och manade till massdemonstrationer. Med tanke på de nationalistiska åsikter han tidigare gett uttryck för hade det varit lätt att föreställa sig en tidigare version av Navalnyj skulle ha stött kriget. I stället klev han fram som den ledande stämman i rörelsen mot kriget och som regeringen snabbt kvävde. På ett-årsdagen av invasionen lade Navalnyj fram en plan i femton punkter med bl a krav på tillbakadragande av de ryska styrkorna, erkännande av Ukrainas gränser från 1991, reparationer av krigsskador och full utredning av krigsförbrytelser. Han var också klar över omfattningen av den förändring som skulle krävas för att få de sakerna till stånd: hans program talade för val av en konstituerande församling och att göra Ryssland till en parlamentarisk republik.

Nyheten om Navalnyjs död ledde omedelbart spontana minnessammankomster runt om i Ryssland där folk samlades för att lägga blommor och andra hyllningar vid minnesplatser för offren för repressionen under Stalin eller vid fötterna till statyer av Alexander Solzjenitsyn, Andrej Sacharov och Osip Mandelstam. Nära 400 personer arresterades bara den 16 och 17 februari, en nivå av repression aldrig skådad sedan februari 2022 då nära tvåtusen blev arresterade i samband med protester mot invasionen av Ukraina.

Enligt människorättsorganisationen *OVD-Info* slutade i fjol över hälften av alla rättsfall mot krigsmotståndare med fängelsedomar och domarna var i genomsnitt dubbelt så långa som året innan. Strax före Navalnyjs död dömdes socialisten och krigsmotståndaren Boris Kagarlitskij till fem och ett halvt års fängelse.¹ Han och hundratals andra får sannolikt försmäktas i

¹ Se Leonidas Aretakis & Jacob Lundberg: [Ryssland fängslar krigsmotståndare: ”Putin bryr sig inte om](#)

fängelse under huvuddelen av Putins kommande period vid makten efter de pro forma-val som är utsatta till mitten av mars.

Närheten till det valet väcker frågan: varför nu? Tog man livet av Navalnyj för att han kunde utgöra något som helst problem för det oundvikliga återvalet av Putin, eller är det en varning till den breda allmänheten för alla former av missnöje? Den första misstanken verkar gå väl långt: även om Navalnyj uppmanat folk att vid middagstid gå ut i massiv skala och lägga röster mot Putin visste han ju att omröstningen skulle vara riggad. Den andra är mer sannolik: eftersom Navalnyj allmänt sågs som en tänkbar utmanare till presidenten var regimen beslut att röja honom ur vägen strax före valet bara en lämplig påminnelse om att det inte får finnas något alternativ till Putin.

Men sanningen är förmodligen mer banal, och grym, än så: när regimen satte Navalnyj i fängelse har den redan bestämt sig för att döda honom och då spelade det ingen roll exakta när och hur detta skedde. Enligt Navalnyjs advokat hade han förefallit vara vid god hälsa bara två dagar före dödsfallet. Eller var det så att de grymheter fängelsesystemet utsatt honom för abrupt kom att kräva sin lott.²

Frågan är om Navalnyjs död kommer att leda till en ny våg av oro i Ryssland eller bara återgång till stum tystnad. Tills vidare visar hans död åter att Putin-regimen är redo att tillgripa de mest grundläggande formerna av brutalitet plus dess hämndlystnad mot den som vågar sätta sig upp mot dess grepp om makten. Ett grepp som kan tyckas säkrare än någonsin, men regimer som förlitar sig på repression kan också råka ut för oförutsedda svängningar i stämningarna bland befolkningen. I Ryssland blir en sådan förändring för sen för Navalnyj, men han gjorde mer än de flesta för att göra den till något tänkbart.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Ilja Budrajtskis: [Aleksej Navalnyj lärde oss att utmana Putin](#)

François Bougon: [”Nu finns ingen oberoende opposition i Ryssland”](#)

Anna Colin Lebedev: [Ukrainarna har mycket att kritisera Navalnyj för](#)

Ryska socialistiska rörelsen: [Aleksej Navalnyj mördad i fängelset](#)

[Oklarheter kring Aleksej Navalnyjs död och kropp](#) (SVT)

Navalnyjs team: [”Skulle utväxlas mot mördare”](#) (SVT)

Navalnyjs änka talade för EU: [”Du kan inte hota Putin med fler sanktioner”](#) (SVT)

[Flera uppges gripna vid Navalnyjs begravning: ”Stor risk”](#) (SVT)

[Frihet för Boris Kagarlitskij!](#)

[Hets mot krigsmotståndare i det ryska presidentvalet](#) (om Nadezjdin)

Kirill Medvedev & Federico Fuentes: [Russian Socialist Movement’s Kirill Medvedev on why Putin killed Alexei Navalny and jailed Boris Kagarlitsky](#)

[kampanjer”](#)

² Enligt nyare uppgifter hade det förts förhandlingar om en fångutväxling där bl a Navalnyj skulle utväxlas mot den ryske agenten Vadim Krasikov som sitter livstidsdömd i tyskt fängelse. Men Putin ville inte se sin mest kände politiske motståndare i frihet – så man mördade honom. Se t ex: [Medarbetare: Navalnyj var nära att släppas](#) (Aftonbladet 26/2)